

DOI 10.35423/2078-8142.2026.1.1.7

УДК 128.1

А. М. Копистинський,
магістр богослов'я, здобувач наукового ступеня
ліценціата з пасторального богослов'я,
філософсько-богословський факультет,
Український католицький університет,
м. Львів, Україна
e-mail: izraell@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1299-0948>

ПОНЯТТЯ «ОСОБИ» У СВІТЛІ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ о. БАТТІСТИ МОНДІНА

Анотація. В актуальному науковому дослідженні висвітлюється проблематика особи у світлі філософської антропології відомого у ХХ ст. філософа і богослова о. Баттісти Мондіна. Його праці, зокрема антропологічного характеру, є важливими у сучасному філософському та богословському дискурсі. Запропонована італійським мислителем концепція особи поєднує глибокий метафізичний аналіз із феноменологічним та трансцендентальним методами, що дають можливість осмислити людину не лише як біологічне чи соціальне суще, а як духовне, свободне, а відтак – особове суще. Таке суще, яке здатне на рівні особи відкриватись на найвище нестворене досконале Особове Буття – Трьєдиного Бога. У центрі його філософії – прагнення зрозуміти, ким є людина в усій повноті свого буття, і що означає бути особою. Отець Баттіста розвиває свою концепцію особи у світлі, з одного боку, класичної метафізики, а з іншого – сучасної феноменології, яка дає змогу описати досвід людського буття наче «зсередини». Застосований мислеником трансцендентальний підхід спрямований на вияв тих структур, які уможливають людське самосвідоме існування, а феноменологічний – на опис способів, якими особа проявляє себе у світі культури, свободи, духу та релігії. Відтак, особа постає не як статична суще, а як динамічне, таке суще, що розкриває себе через різні виміри людського життя. Тому о. Баттіста Мон-

дін виокремлює шість визначень поняття «особа», кожне з яких висвітлює певний аспект людського буття. Разом вони утворюють цілісну антропологічну систему, що поєднує природне, культурне, моральне та богословське розуміння людини.

Ключові слова: феноменологія, трансцендентальність, культура, свобода, дух, особа, теоморфність, абсолютна цінність, індивід.

Andrii Kopystynskyi,

*Master of Theology, Candidate for the Licentiate Degree in Pastoral Theology,
Faculty of Philosophy and Theology, Ukrainian Catholic University,*

Lviv, Ukraine

e-mail: izraell@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1299-0948>

THE CONCEPT OF “PERSON” IN THE LIGHT OF THE PHILOSOFICAL ANTHROPOLOGY OF FR. BATTISTA MONDIN

Abstract. *The present scholarly study explores the problem of the “person” in the light of the philosophical anthropology of the renowned twentieth-century philosopher and theologian Fr. Battista Mondin. His works, particularly those of an anthropological character, occupy an important place in contemporary philosophical and theological discourse. The concept of the person that is proposed by the Italian thinker, combines both a profound metaphysical analysis with phenomenological and transcendental methods, by which it is possible to understand the human being not merely as a biological or social entity, but as a spiritual, free, and therefore personal being. Such a being is capable, on the level of personhood, of opening itself to the highest uncreated and perfect Personal Being – the Triune God. At the center of Mondin’s philosophy lies the desire to understand who the human being is in the fullness of his or her existence, and what it truly means to be a person. On the one hand, Fr. Battista develops his concept of the person in the light of, classical metaphysics, and on the other, in terms of modern phenomenology, thereby allowing one to describe the experience of human existence “from within”. The transcendental approach applied by the thinker aims to uncover those structures that make human self-conscious existence possible, while the*

phenomenological approach focuses on describing the ways in which the person manifests itself in the world of culture, freedom, spirit, and religion. Thus, the person appears not as a static being, but as a dynamic one – a being that reveals itself through the various dimensions of human life. Accordingly, Fr. Battista Mondin distinguishes six definitions of the concept of “person”, each of which highlights a particular aspect of human existence. Together they form an integral anthropological system that unites the natural, cultural, moral, and theological understandings of the human being.

Keywords: *phenomenology, transcendentality, culture, freedom, spirit, person, theomorphism, absolute value, individual.*

Вступ. Філософський дискурс, що охоплює не лише філософський чи богословський, а й антропологічний вимір поняття *особи* – а відтак і питання про *людину як особу*, – своїм корінням сягає античної думки. Проте саме з приходом християнства він набув нового, глибинного звучання. Зокрема, Георг Вільгельм Фрідріх Гегель у своїй книзі «Енциклопедія філософських наук», відзначав: «Ця ідея прийшла у світ через християнство, для якого особа як така має безмежну цінність і, будучи об’єктом і метою Божої любові, призначена мати абсолютний зв’язок з Богом як духом, і щоб цей дух перебував у ній: тобто людина сама по собі призначена для вищої свободи» [6, с. 442–443]. Упродовж століть з’являлись щораз нові роботи, в яких мислителі пропонували свої міркування та інтерпретації задля глибшого осягнення сенсу і розкриття багатства цієї, без перебільшення, таємничої дійсності: буття особи. Наприкінці ХХ ст. відомий італійський філософ та богослов о. Баттіста Мондін також порушував цю проблематику у своїх численних працях, зокрема у роботах «Цінність-Людина» і «Цінність людини», в яких існування людини, як філософська проблематика, розглядається у світлі аксіології. Богословське осмислення проблематики людини як особового буття висвітлене у працях «Богословська антропологія», «Людина свободна», «Передіснуван-

ня душі, життя після смерті та реінкарнація», «Людина згідно з образом Божим», «Відтворити людину». Висвітленню цієї проблематики з філософського погляду присвячені наступні книги: «Людина: хто вона?», «Історія філософської антропології» (у двох томах), «Онтологія і метафізика» та «Філософська антропологія і філософія культури та виховання» [1]. Останні дві праці є в українському перекладі.

Проблематика особи посідає центральне місце у філософській антропології ХХ ст. Попри значну кількість досліджень у межах персоналізму, феноменології та неотомізму, лишається відкритим питання інтеграції метафізичного, феноменологічного й трансцендентального підходів у цілісному баченні людини. У цьому контексті антропологічна концепція Баттісти Мондіна постає як спроба синтезу класичної томістичної метафізики з інструментарієм сучасної філософії. Однак його вчення про особу ще недостатньо систематизоване у вітчизняному науковому просторі. Дослідження пов'язане з ширшим дискурсом християнської антропології, зокрема з персоналістичними інтерпретаціями людського буття та проблематикою гідності, свободи й відкритості людини як особи на Особове Буття, тобто Бога.

Актуальність дослідження зумовлена потребою сучасної гуманітарної думки у цілісному розумінні людини як особи в умовах антропологічної кризи та редукціоністичних підходів (біологізму, соціологізму, психологізму). Концепція Мондіна дає можливість подолати ці редукції, поєднуючи онтологічну глибину з аналізом екзистенційного досвіду.

Наукова новизна полягає у системному аналізі його філософсько-антропологічних праць саме крізь призму поняття «особа», з виокремленням методологічного синтезу метафізичного, феноменологічного та трансцендентального підходів, а також у виявленні внутрішньої структури його шести визначень особи як цілісної антропологічної моделі.

Стан дослідження проблеми. Антропологічна проблематика активно досліджувалася у працях представників класичного

персоналізму та неотомізму. Проте творчість Мондіна переважно розглядалася в контексті загальної історії філософії або томістичної традиції. В українському академічному середовищі його праці аналізуються фрагментарно, здебільшого у зв'язку з метафізикою або богословською антропологією. Недостатньо дослідженим залишається питання методологічної цілісності його підходу та внутрішньої логіки розвитку поняття особи в його системі. Також потребує глибшого аналізу співвідношення природного й надприродного вимірів особового буття в його концепції. Висвітленню проблематики поняття «особи», зокрема дослідження історії цього поняття, від античності й до сьогодення, присвячені численні сучасні дослідження. З-поміж них слід пригадати: монографічні праці Antonia LoLordo «Persons. A History» [9], Lucian Turcescu «Gregory of Nyssa and the Concept of Divine Persons» [10], Theodore Scaltsas і Andrew S. Mason «The Philosophy of Epictetus» [11], Alexis Torrance і Johannes Zachhuber «Individuality in Late Antiquity» [12], Boran Berčić «Perspectives on the self» [13]; наукові статті Fereshteh Ahmadi [14], Douglas V. Morton [15], Graziano Lingua [16], David Bennett [17], Bogdan Lubardić [18], Patrick S. Franklin [19] та ін.

Метою дослідження є виявлення онтологічних та методологічних засад концепції особи у філософській антропології Мондіна та обґрунтування її інтегрального характеру як синтезу метафізичного, феноменологічного і трансцендентального підходів.

Завдання: 1. з'ясувати місце проблематики особи у структурі антропологічних праць мислителя; 2. виявити методологічні засади його підходу; 3. реконструювати зміст шести визначень поняття «особа»; 4. обґрунтувати їхню внутрішню системну єдність; 5. окреслити значення цієї концепції для сучасної християнської антропології.

Виклад основного матеріалу. У книгах італійського богослова, філософа, метафізика, послідовника вчення св. Томи Аквінського о. Баттісти з легкістю простежуються різні методи, як наукові: індуктивний, дедуктивний, компаративний, аналітичний та синтетичний, історично-логічний, так і філософські: герменевтич-

ний, аналітичний, феноменологічний, метафізичний і не тільки. Розмаїтість авторового підходу щодо розкриття будь-якої філософської проблематики свідчить про намір глибокого занурення у проблему задля висвітлення всіх шляхів її вирішення. Тому варто розглянути методологічний підхід о. Б. Мондіна у висвітленні проблематики поняття особи у ділянці філософської антропології. Відзначимо, що численні праці мислителя є антропологічними за своїм змістом. Філософ висвітлює антропологічну проблематику з точки зору історії, філософії, метафізики та богослов'я. Відтак філософські напрацювання автора можна поділити на декілька антропологічних блоків: історія антропології, філософська антропологія, яка поділяється на дві частини: як феноменологічну та метафізичну, так і богословську антропологію. Поряд з тим, проблематика буття особи ґрунтовно досліджена й широко висвітлена у працях з метафізики. Окрему книгу автор присвятив висвітленню проблематики буття людини як такої у світлі богословської антропології (йдеться, зокрема, про *L'uomo secondo il disegno di Dio*, V. 1, Bologna, 1992).

Методологічний підхід о. Б. Мондіна у висвітленні проблематики поняття особи у ділянці філософської антропології. Загалом дослідження та поглиблення будь-якої наукової, філософської чи богословської ділянки потребує методу. Проблематика методу порушується мислителем у праці з *Логіки*, в якій він, зокрема, веде мову про те, що: «Метод – це шлях, який має свою точку виходу і точку прибуття» [3, с. 28]. У цьому контексті доцільно згадати про поглиблення цієї проблематики, запропоноване мислителем у творі *Епістемологія і Космологія* [2, с. 9–65]. Коли ж йдеться про філософію, відповідно, слід використовувати методи, які відповідатимуть цій ділянці. Автор наголошує: «Наукова філософія відрізняється від звичайної філософії особливо завдяки методу: це дослідження, яке проводиться методично, тобто строго і систематично» [3, с. 28]. Впродовж історії філософії мислителі пропонували й застосовували у своїх працях різні методи. Мондін, перш за все, веде мову про два, всім відомі, методи, запропоновані ще в

античності Платоном і Арістотелем. Перший запропонував метод – *згори*, другий – *знизу*. Також автор згадує про новітні методи: діалектичний, феноменологічний та герменевтичний. Підсумовуючи роздуми щодо методу о. Баттіста зазначає:

«З усього попереднього матеріалу тепер ми можемо виокремити великі напрями дії філософського методу.

1. Філософія відштовхується від *досвіду*, який забезпечує її конкретними реальними фактами, феноменами.

2. Звідси відбувається проходження в напрямку *концептуалізації* даного: через абстрагування таке дане узагальнюється і перекладається на мову понять.

3. Отож підходить до раціонального *аналізу*, який веде до причин і принципів, що не є предметом досвіду: це мить *обґрунтування* наслідків у причині – *сушого у бутті*. Це фаза здійснення (зокрема аристотелівська).

4. Врешті, через *синтез* відбувається проходження від принципів до наслідків: це *компаративний* момент, де пропонується “зібрати” в єдину систему всю досвідну сферу і світ феноменів. Це стадія опускання (зокрема, платонівська)» [3, с. 29–30].

Крім розгляду філософського методу як такого, о. Мондін у працях з філософської та богословської антропології застосовує конкретно притаманні для цих ділянок методи. Зокрема, у царині філософської антропології автор переконаний у тому, що остання «вимагає комплексного методу, в якому можна виділити дві основні фази: феноменологічну та трансцендентальну. У феноменологічній фазі збираються всі дані, що стосуються буття людини; у трансцендентальній фазі дошукується розкриття остаточного значення цих даних, той глибокий сенс, який надає їм значення і робить їх можливими» [5, с. 17].

Подібно й богословська антропологія вимагає відповідного методу. Адже якщо у світлі філософії людина почасти розглядається мислителями як скінченне випадкове суще, яке лише отримує акт буття, то у богослов'ї йдеться про Особову підвалину людського буття. І людина як така розглядається, перш за все, як особа, а не як суще як таке. Мисленик зазначає: «Те, що досліджує філо-

софська антропологія – це природа людини, тобто людину та її природні дані, натомість те, що вивчає богословська антропологія – це участь людини у божественному житті, тобто людину у надприродному стані» [8, с. 15]. Відтак в основі методу богословської антропології о. Мондін вбачає три аспекти філософський, богословський та пастирський.

У праці *Філософська антропологія* автор для висвітлення обраної ним проблематики, а саме – людина як об'єкт дослідження філософської антропології, застосовує метод, який складається з двох аспектів: феноменологічного та трансцендентального. Феноменологічний метод, згідно з автором, відмінний від методу експериментальних наук, адже, як зазначає мисленик: «Причина цілком очевидна, оскільки людська діяльність включає два аспекти, які по суті пов'язані і доповнюють один одного, перший фізичний – зовнішній, другий психічний – внутрішній, їх неможливо достеменно вивчити, не використавши два способи: з одного боку об'єктивне спостереження, інтроспективне з іншого» [5, с. 17].

Поряд з тим, на думку автора, існує кардинальна відмінність між експериментальними науками та філософською антропологією. Мисленик веде мову про відмінність філософської антропології від експериментальних наук, особливо у трансцендентальному аспекті. Він виокремлює два основні аспекти однієї мети, яку намагаються досягнути обидві науки. Якщо перша зосереджена на класифікації та загальному впорядкуванні явищ, то друга наміряється виявити остаточні причини цих явищ [5, с. 17–18]. Як для наукової, так і для філософської антропології вихідний пункт спільний, тобто єдиний, однак різними є пункти призначення, тобто мета. І тут важливим є трансцендентальний аспект, який відразу, будь-якого мислителя, скеровує на шлях трансцендентального методу І. Канта. Мислитель застерігає від цієї помилки, і дає пояснення, щодо трансцендентального методу у контексті філософської антропології, зокрема веде мову про те, що:

«Трансцендентальний метод, як ми його розуміємо, не слід отожднювати з методом Канта. Насправді ж ми хочемо визначити умови,

які роблять знання (або річ) можливими у сенсі виявлення його коренів і остаточних причин, розпочинаючи з поглибленого вивчення явищ.

У філософській антропології трансцендентальний метод шукає виправдання і остаточне пояснення, остаточне і вичерпне пояснення для будь-якої людської поведінки, всіх видів людської діяльності, всіх проявів, всіх культурних витворів, намагаючись визначити умови, які роблять їх можливими» [5, с. 18].

Відтак трансцендентальний метод є, по суті, метафізичним за своїм характером, позаяк завдяки ньому дослідник прагне осягнути мету, будь-яких діянь людини, які є об'єктом дослідження у феноменологічній фазі. Прагнення філософа здійснитись над феноменами людського діяння є метафізичним прагненням. Воно обов'язково виникає тоді, коли розум, досліджуючи світ феноменів, відкриває їх крихкість та мінливість, тобто їхню контингентність. Мислитель зазначає: «Важливо усвідомити абсолютну контингентність світу феноменів, його нестабільність, крихкість, а тому необхідно покинути цей світ, вийти за його межі та за межі людини, щоб осягнути його остаточну основу» [1, с. 57].

Таким чином, щодо феноменологічного та трансцендентального методу, які застосовує Мондін у ділянці філософської антропології, можна зробити висновок: феноменологічна фаза полягає у зборі усіх фактів щодо діяння людини, з урахуванням зовнішнього (фізичного) і внутрішнього (психічного) вимірів, а також інтроспекції та спостереження як головних середників; метою трансцендентальної фази є виявлення кінцевих причин людського діяння, фундаментальних умов та підвалин людської природи.

Людина у світлі філософської антропології. Проблематика існування людини як духовного ества, духа, що проявляє себе в тілі є, зокрема, об'єктом дослідження філософської антропології. Тому першим кроком, згідно з мислителем, є глибинний феноменологічний аналіз діяння людини як такої задля виокремлення основних, тобто сутнісних підстав такого діяння. Відтак наступним кроком має бути метафізичне переосмислення цих відкритих завдяки феноменології сутнісних підвалин. Досліджуючи феномено-

логію людської діяльності автор, загалом, виокремлює такі важливі її аспекти: *життя, пізнання, прагнення, воля, свобода та пристрасті, мова і спілкування, праця і техніка*, – які в його праці є темами для ґрунтовного феноменологічного дослідження. У кожній з цих тем детально розглядаються основні аспекти, які пов'язані з цим діянням, що здійснює людина. Завдяки такому феноменологічному опису людського діяння відкривається шлях для досягнення метафізичної причини такого діяння. І ця причина, або ж підвалина стане об'єктом дослідження у трансцендентальній частині.

Зрозуміло, що тут не йтиметься про детальне висвітлення всього феноменологічного дослідження о. Баттісти, позаяк не переслідуюмо такої мети. Відзначимо, що здійснивши такий аналіз, філософ виокремив такі основні підвалини діяння людини, як тілесність, невідкличні потреби, духовність і трансцендентність [5, с. 149]. Варто підкреслити, що проблематика феноменології тілесної субстанції і життя висвітлена у книзі *Епістемологія і космологія* [2, с. 93–173]. Саме ці чотири аспекти стають об'єктом дослідження філософської антропології у її трансцендентальній, метафізичній за своїм характером, частині. У ній йтиметься не загально про людську діяльність, а конкретніше про особу та метафізичні причини її діяння.

Висновки феноменологічної фази дають можливість перейти до трансцендентальної частини, в якій зосереджується увага на метафізичне визначення особи. Особа відкривається і пізнається у своїх діях. І як зазначає о. Мондін: «Згідно з одним із найпоширеніших визначень, культура – це сукупність усіх видів діяльності та витворів, які є плодом людської ініціативи та геніальності людини» [5, с. 177]. Саме такий аспект людського діяння, як культура, є першим з визначень особи в антропології о. Б. Мондіна.

Людина – культурне суще. У працях численних мислителів, вже від часів античності й до сьогодення, людині як такій було надано чимало визначень. Усі, загалом, відображають, з одного боку, світогляд, а з іншого – тогочасну культуру. Остання у працях о. Мондіна отримала багатогранне висвітлення [20]. Це засвідчує,

що тема культури як такої опрацьована автором ґрунтовно. Тому й перше визначення, яке автор надає людині, пов'язане з культурою. Мислитель зазначає: «Культура не є чимось випадковим і вторинним, а характерною рисою людини: вона є частиною природи людини, це конститутивний елемент її сутності. Без культури неможлива ані окрема людина, ані соціум» [5, с. 178]. На думку мислителя, людина «повинна власноруч творити себе, стаючи культурною особою» [5, с. 179]. Справді, людина розпочинає творити культуру вже на рівні особи. Адже така характерна риса буття особи, як прагнення самоперевершення, є рушієм творення музики, мистецтва, архітектури, тобто будь-якого аспекту культури загалом. Згідно з мислителем, «самотрансцендентність є однією з найпомітніших рис особи» [4, с. 225].

Людина – вільне суще. Свобода, як основний аспект буття особи, є простором для реалізації особою потенціалу своєї природи, а відтак – себе самої. Без свободи неможливою була й будь-яка культура як така. Поняття свободи часто є об'єктом дослідження богословів, філософів, моралістів, юристів та ін. Водночас, о. Баттіста наголошує на тому, що: «Свобода дарується людині для того, щоб вона могла реалізувати себе, своє буття, тому що конкретна людина доводить до кінця те, що природа в ній щойно започаткувала і позначила» [5, с. 180]. Справді, саме завдяки свободі людина як особа не лише творить культуру, а й творить себе, виявляє свій внутрішній, тобто духовний вимір. «Свобода людини – це непохитна істина, а за Декартом – найбільш очевидна» [4, с. 226].

Людина – це дух. Третє визначення пов'язане з дійсністю, яка часто не є очевидною, особливо тому, що людина так тісно пов'язана з матерією. Однак воно природньо впливає з двох попередніх визначень. Автор наголошує на численних аспектах, які вказують на те, що людина – це не лише тілесна чи душевна істота, а, передусім, дух. Мислитель зазначає: «Численними вказівниками щодо глибинного духовного буття людини, яке зазвичай називають душею, служать: самоусвідомлення, рефлексія, споглядання, мовлення, поклоніння, самоперевершення тощо [5, с. 181]. Відтак, ви-

значення людина – дух, поряд із визначеннями культурне та свободне суще, є не лише визначеннями людини як особи, або ж людини як такої, а й властивими рисами сутності її буття у світі.

Людина – це особа. Людина, яка є суцим, що посідає акт буття, є також духом. Вона не якась духовне суще, а особове суще. Впродовж історії чимало було визначень, якими філософи намагались окреслити особу як таку [21]. Людина як втілений дух і як свободне суще проявляє себе, зокрема, у творенні культури: «людина є духом, але вона є особою саме тому, що існує в духовній площині. Дух у ній не акцидент, а її субстанція. Субстанцією людини є душа, а душа належить до духовної сфери» [5, с. 182]. Звідси визначення: людина – особа є найвлучнішим визначенням. Позаяк людина, як проблема, розглядається та досліджується зусібіч, у різних наукових та філософських ділянках та дискурсах. І у кожній з цих ділянок їй надаються різні визначення. Однак визначення «особа» отримало найповніше розпрацювання завдяки богослов'ю. «По суті, поняття особа є надбанням християнської думки, яка здобула його завдяки глибоким і тривалим роздумам над таємницями Христа і Трійці» [7, с. 281].

Людина теоморфна, тобто imago Dei «образ Божий». В одній зі згаданих нами праць о. Баттіста зауважує, що висвітленню цієї проблематики присвячені численні роботи. І коли йдеться про богоподібність людини, то, на думку мислителя, слід виокремити два основні аспекти: «привілейоване становище, що належить людині як найвищому і найвизначнішому вінцеві творіння (...) її функція як представника Бога у всесвіті» [8, с. 173–174]. Відтак людина, як створене особове суще, яке наділене подібністю несотвореному Особовому Самосуцному Буттю, є богоподібним суцим, людина як особа є теоморфною. Автор зазначає: «Перш за все, це онтологічна правда. Як дух, як розумна і вільна істота, людина є образом Божим, помітно схожим на нього. Людина є настільки схожою, що відображає Бога не лише в Його єдності, але також, як святий Августин намагався багаторазово довести, у Його Троїчно-

сті. Людина є свічадом Отця в пам'яті, Сина в розумі, а Духа в любові» [5, с. 188].

Ця перша істина вирізняє людину з-поміж всього творіння. Як також є незнищеною впродовж історії людства, в якій було чимало наукових і філософських течій, що намагались применшити її онтологічний статус, якщо не знівелювати зовсім. Тому одне з основних завдань особи – це реалізувати себе. І не як небудь, чи на власний розсуд, а згідно із закладеним у ній Божим образом.

Людина є абсолютною цінністю. Необхідність розгляду проблематики людини як такої, людини, яка є особою у світлі аксіології, впливає, перш за все, з її буття у світі та тісний зв'язок з матерією. Людина не лише духовне суще, а й тілесне, матеріальне. І впродовж історії завжди виникало питання цінності людини, її життя. На думку о. Баттісти: «Це питання основного значення важливе як для особи, так і для суспільства, це питання життя і смерті для обох» [1, с. 205]. Щодо розуміння людини як абсолютної цінності, а відтак – особи, мислитель відзначає: «Абсолютна цінність людини полягає у духовному вимірі. Якщо знехтувати духовною сферою, тоді вважати людину абсолютною цінністю буде цілком безпідставно і легковажно» [5, с. 190]. Однак постає питання, чи можна людину наділяти абсолютною цінністю. Яке підґрунтя для такого визначення? І Мондін надає ґрунтовне пояснення, задля спростування будь-яких закидів, зазначаючи: «Онтологічно контингентна аксіологічна абсолютність неминуче співвідноситься з онтологічною абсолютною аксіологічністю абсолюту, тобто Бога. Ось чому людина як онтологічно контингентна абсолютна цінність неминуче відноситься до Того, Хто є абсолютним не лише в аксіологічному контексті, а й в онтологічному. Без основи в Богові людина є абсолютною цінністю, все ж не може стати абсолютною; їй судилося назавжди залишитися незавершеною: це цінність у безперервному виношуванні, яка не зможе повністю проявитися; це абсолютна цінність лише на словах, це беззмістовна незалежна гідність. Для того, щоб справді набути абсолютну цінність, людині

потрібен Бог, позаяк титул абсолютності по суті природно цілком належить винятково Йому» [5, с. 191].

Оскільки людина є духовним, теоморфним, суцям, є особою, котра за своєю природою створена для особового спілкування та уподібнення Тому, Хто її сотворив і уможливив це спілкування. Так само вона отримує визначення абсолютної цінності завдяки своєму «вкоріненню» у Богові, Котрий онтологічно та аксіологічно посідає абсолютну цінність.

Отець Баттіста, підсумовуючи антропологічний розгляд проблематики людини і, зокрема, проблематики поняття особи, зазначає: «Отже напрошується універсальне визначення людини, що розуміється як особа: вона є субпозитивним, духовним, свободним, теоморфним, культурним і абсолютно цінним суцям» [5, с. 191].

Окрім визначень, які запропонував о. Мондін, не менш важливою є тема відношення між індивідом та особою. Особливого загострення ця проблематика набула з початком ХХ ст. саме через розвиток біологічних наук, зокрема тих ділянок, які стосуються зачаття людини. Велику роль ця проблематика відіграє у легалізації абортів. Автор пропонує стислий екскурс цієї проблематики, зокрема цитуючи думки різних філософів та богословів. Врешті пропонує кілька визначень, які проливають світло на цю проблематику. Зокрема, мислитель зазначає: «Тому, на мою думку, ми повинні визнати слушність твердження, згаданого Педро Дескокса: “Уся людина є людським індивідом, як також і кожна людина є людською особою”, і тому ми можемо погодитися з висновком його міркування: “Ключове протиставлення, яке хотілося б провести між індивідом і особою, є суто довільним і неоправданим. Воно не має підґрунтя ані в історії, ані в мета фізиці, і немає підстав відмовлятися від класичного поняття особи та індивіда, яке до сьогодні заслуговувало на високу пошану у Схоластиці”» [5, с. 197].

Розрізнення між поняттями індивід та особа, які обидва стосуються людини, є штучним, тобто надуманим і безпідставним. Кожне з понять має свою історію та відіграє свою функцію в тому чи іншому дискурсі. Вони непротиставні і невзаємовиключні, а на-

впаки – підкреслюють велич і цінність людини як такої. На думку богослова: «Людина є людиною, тобто індивідом людського роду, з моменту її зачаття й утворення першої клітини, з того самого моменту вона є особою» [5, с. 197]. Тому такі поняття, як індивід та особа, лише вказують на різні філософські підходи та світоглядні визначення такої складної проблеми, як людина.

Висновки. Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що концепція особи у філософській антропології о. Баттісти Мондіна має системний та інтегральний характер і постає як результат методологічного синтезу класичної метафізики, феноменологічного опису та трансцендентального обґрунтування. Методологічний підхід о. Баттісти Мондіна у дослідженні поняття особи становить цілісну й багаторівневу систему, яка інтегрує класичні філософські традиції та сучасні антропологічні пошуки. Виявлено, що методологічна структура його антропології розгортається у двох взаємопов'язаних фазах: феноменологічній та трансцендентальній. Перша забезпечує ґрунтовний опис людського досвіду у його тілесному, духовному та культурному вимірах; друга – спрямована на виявлення остаточних підвалин і причин людського буття. Такий підхід дає змогу уникнути редукціонізму та зберегти онтологічну глибину розуміння особи.

Реконструкція шести визначень людини – як культурного, свободного, духовного, особового, теоморфного й абсолютно цінного суцього – засвідчує їхню внутрішню єдність. Вони не є ізольованими характеристиками, а формують цілісну антропологічну модель, у центрі якої перебуває особа як духовна субстанція, наділена свободою, відкритістю до трансцендентного та покликана до самореалізації у світлі свого богоподібного походження. Особливу увагу привертає аксіологічний вимір концепції, у якому людина осмислюється як абсолютна цінність, що має своє остаточне підґрунтя в Особовому Бутті – Богові. Таким чином, онтологічна контингентність людського буття поєднується з його аксіологічною абсолютністю через відношення до трансцендентної Першооснови. Аналіз проблеми співвідношення понять «індивід» і «особа» показав, що

їхнє протиставлення є методологічно необґрунтованим. У межах концепції Мондіна індивідуальність і особовість не суперечать одна одній, а вказують на різні аспекти єдиного людського буття, яке від моменту свого існування володіє гідністю особи.

Отже, поставлена у вступі мета – виявити онтологічні та методологічні засади концепції особи та обґрунтувати її інтегральний характер – досягнута. Концепція Мондіна демонструє можливість плідного поєднання томістичної метафізики із сучасними філософськими інструментами та становить вагомий внесок у розвиток християнської антропології, пропонуючи цілісне бачення людини як особи в умовах сучасних антропологічних викликів. Таким чином, методологія о. Баттісти Мондіна не лише забезпечує філософську строгість антропологічного аналізу, а й відкриває шлях до глибокого онтологічного та богословського розуміння людини як особи. Автор запропонував не лише висвітлення феноменології людського діяння, а сягнув набагато глибше, розкривши метафізичне підґрунтя такого діяння. Наукова спадщина італійського мислителя варта не лише уваги, а, насамперед, ґрунтовних досліджень. Особливої уваги потребує висвітлення проблематики особи у світлі метафізики як філософської ділянки, яку мислитель також ґрунтовно досліджує у своїх працях.

ЛІТЕРАТУРА ТА ПРИМІТКИ

1. Мондін Б. Герменевтика, метафізика та аналогія у св. Томи Аквінського / пер. з італ. о. Андрія Копистинського. Додаток: св. Тома Аквінський. *Вибрані твори* / пер. з лат. Богдана Завідняка. Дрогобич : Посвіт, 2025. 308 с.

2. Мондін Б. Епістемологія і космологія / пер. з італ. Б. Завідняка, А. Капустинського. Т. 2. Львів : Місіонер 2022. 216 с.

3. Мондін Б. Логіка, семантика і гносеологія / пер. з італ. Б. Завідняка. Жовква : Місіонер, 2017. 248 с.

4. Мондін Б. Онтологія і метафізика / пер. з італ. Б. Завідняка. Т. 3. Жовква : Місіонер, 2010. 284 с.

5. Мондін Б. Філософська антропологія і філософія культури та виховання / пер. з італ. Б. Завідняка, о. Андрія Копистинського. Т. 5. Львів : Місіонер, 2025. 312 с.
6. Hegel G.W.F. Enciclopedia delle scienze filosofiche. Bari, 1963. 535 p.
7. Mondin B. La Trinita mistero d'amore. V. 3. Bologna, 2010. 440 p.
8. Mondin B. L'uomo secondo il disegno di Dio. V. 1. Bologna, 2011. 416 p.
9. Antonia LoLordo. Persons. A History. Oxford University Press, 2019. 410 p.
10. Lucian Turcescu. Gregory of Nyssa and the Concept of Divine Persons (AAR Academy Series), Oxford University Press, 2005. 186 p.
11. Theodore Scaltsas, Andrew S. Mason (Eds.). The Philosophy of Epictetus. Oxford University Press, 2008. 190 p.
12. Alexis Torrance, Johannes Zachhuber (Eds.). Individuality in Late Antiquity. London, 2014. 204 p.
13. Boran Berčić (Ed.). Perspectives on the self. University of Rijeka, 2017. 375 p.
14. Fereshteh Ahmadi. An Introduction to the Foundation of the Concept of the Individual in Western Ways of Thinking Between Antiquity and Medieval Times. *Encyclopedia*, 2025, 5, 33. DOI: <https://doi.org/10.3390/encyclopedia5010033> (дата відвідування: 25.10.25).
15. Douglas V. Morton. The Incarnation and Human Personhood. *Verba Vitae*. Vol. 1. No. 3–4 Autumn/Winter 2024. P. 73–95.
16. Graziano Lingua. Trinity, Number and Image. The Christian Origins of the Concept of Person. *International Journal for the Semiotics of Law*. Vol. 35. Published : 17 April 2021. P. 1299–1315.
17. David Bennett, Ashley John Moyses. Learning personhood again: the importance of the Trinity for understanding our personal humanity. *Touchstone: A Journal of Mere Christianity*. 2021. 34.4. P. 50–61.
18. Bogdan Lubardić. Orthodox Theology of Personhood A critical overview of currents, models and ideas in the 20th century. B. Šijaković (Ed.). *Ad Orientem: Essays from Serbian Theology Today*. Faculty of Orthodox Theology, ITI, Belgrade & Sebastian Press, Los Angeles, 2019, P. 144–188.
19. Patrick S. Franklin. The Human Person in Contemporary Science and Theology. *Perspectives on Science and Christian Faith*. 2012, June. Vol. 64. N. 2. P. 120–129.

20. Культура, марксизм і християнство, Мілан 1979; Нова культура для нового суспільства (Аналіз епохальної кризи модерної культури і проекти щодо її подолання), друге вид., Мілан 1982; Філософія культури та цінностей, Мілан 1994, а також україномовна Філософська антропологія і філософія культури та виховання.

21. «Серед численних та різноманітних визначень, які вже проголошували філософи, можна виокремити три групи: психологічні: це визначення Декарта, Г'юма, Фіхте, які ототожнюють особу із самосвідомістю; діалогічні, якими є дефініції Муньє, Рікьора, Левінаса, Бубера, що зводять існування особи лише до здатності бути у діалозі з іншими; онтологічні визначення, які зводять особу до сутності, субстанції або до буття людини». Б. Мондін, Філософська антропологія, с. 182.

REFERENCES

- Mondin, B. (2025). *Hermeneutics, metaphysics and analogy in St. Thomas Aquinas*. A. Kopystynskiy (Trans.); Selected works of St. Thomas Aquinas translated by B. Zavidnyak. Posvit.
- Mondin, B. (2022). *Epistemology and cosmology*. B. Zavidnyak & A. Kapustynskiy (Trans.). Vol. 2. Misioner.
- Mondin, B. (2017). *Logic, semantics and gnoseology*. B. Zavidnyak. (Trans.). Misioner.
- Mondin, B. (2010). *Ontology and metaphysics*. B. Zavidnyak. (Trans.). Vol. 3. Misioner.
- Mondin, B. (2025). *Philosophical anthropology and the philosophy of culture and education*. B. Zavidnyak & A. Kopystynskiy (Trans.). Vol. 5. Misioner.
- Hegel, G. W. F. (1963). *Enciclopedia delle scienze filosofiche*. Bari.
- Mondin, B. (2010). *La Trinità mistero d'amore*. Vol. 3. Bologna.
- Mondin, B. (2011). *L'uomo secondo il disegno di Dio*. Vol. 1. Bologna.
- Antonia LoLordo. (2019). *Persons. A History*. Oxford University Press.
- Lucian Turcescu. (2005). *Gregory of Nyssa and the Concept of Divine Persons* (AAR Academy Series). Oxford University Press.

Theodore Scaltsas, Andrew S. Mason (Eds.) (2008). *The Philosophy of Epictetus*. Oxford University Press.

Alexis Torrance, Johannes Zachhuber (Eds.) (2014). *Individuality in Late Antiquity*. London.

Boran Berčić (Ed.) (2017). *Perspectives on the self*. University of Rijeka.

Fereshteh Ahmadi. (2025). *An Introduction to the Foundation of the Concept of the Individual in Western Ways of Thinking Between Antiquity and Medieval Times*. Retrieved from <https://doi.org/10.3390/encyclopedia5010033>

Douglas, V. Morton. (2024). The Incarnation and Human Personhood. *Verba Vitae*, 1(3-4), Autumn/Winter, 73-95.

Graziano Lingua. (2021). Trinity, Number and Image. The Christian Origins of the Concept of Person». *International Journal for the Semiotics of Law*, 35, 17 April, 1299-1315.

David Bennett & Ashley John Moyses. (2021). Learning personhood again: the importance of the Trinity for understanding our personal humanity». *Touchstone: A Journal of Mere Christianity*, 34(4), 50-61.

Bogdan Lubardić. (2019). Orthodox Theology of Personhood A critical overview of currents, models and ideas in the 20th century. In B. Šijaković (Eds.). *Ad Orientem: Essays from Serbian Theology Today*. Faculty of Orthodox Theology, ITI, Belgrade & Sebastian Press, Los Angeles, 144-188.

Patrick S. Franklin. (2012). The Human Person in Contemporary Science and Theology. *Perspectives on Science and Christian Faith*, 64(2), June, 120-129.

Стаття надійшла до видання / Received: 08.10.2025

Прийнято до друку після рецензування / Accepted: 15.12.2025

Опубліковано / Published: 31.03.2026